

บทที่ 2

พื้นฐานทางสังคมมุสลิมกับการศึกษาของสตรี

ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยจะมีสภาพทางสังคมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากสังคมไทยในภูมิภาคอื่นๆ เช่น ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ความแตกต่างเหล่านี้ได้มีผลเชื่อมโยงไปถึงรูปแบบทางการศึกษาของสตรีไทยมุสลิมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องทราบถึงหลักการของศาสนาอิสลามกับจารีตประเพณี เพื่อที่จะนำไปสู่รูปแบบทางการศึกษาศาสนาอิสลามกับจารีตประเพณีของสตรี

สถานภาพของสตรีไทยมุสลิม

ตามหลักภาษาศาสตร์แล้วคำว่า “อิสลาม” มาจากภาษาอาหรับว่า “อัสละมะ” (Aslama) ที่แปลว่าการยอมตาม การจำนน ยอมตน (Yield , Submit , Surrender)¹ ที่แปลโดยรวมว่า “สันติ” (Peace) ดังนั้นคำว่าอิสลามจึงหมายถึงการยอมตน ยอมตาม ยอมจำนนต่อพระผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) เพียงพระองค์เดียว ส่วนบุคคลที่นับถือศาสนาอิสลามจะเรียกว่า “มุสลิม” (Muslim) ซึ่งคำว่ามุสลิมมาจากภาษาอาหรับว่า “อัสละมะ” ซึ่งเป็นคำกริยาของคำนาม “อิสลาม” ดังนั้นมุสลิมจึงหมายถึงคำนามที่ใช้เรียกชื่อผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม โดยไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นชนชาติใดชาติหนึ่ง โดยเฉพาะ จะเป็นการเรียกผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามที่อยู่ทั่วโลก

คำว่าอิสลามมิได้หมายถึงศาสนาเท่านั้น แต่อิสลามยังมีความหมายถึงวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีทั้งระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และเช่นเดียวกัน สตรีที่นับถือศาสนาอิสลามก็ย่อมหมายถึงสตรีที่ยอมตน ยอมตาม ยอมจำนนต่อพระผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) ตลอดจนยอมปฏิบัติ หรือยอมมีวิถีชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามด้วย ในขณะที่เดียวกันหลักคำสอนของศาสนานั้นก็ได้ครอบคลุมถึงการดำรงชีวิตประจำวัน จึงมีผลให้มุสลิมมีความผูกพันอยู่กับศาสนาตั้งแต่แรกเกิดจนถึงหลุมฝังศพ² ทั้งส่งผลให้สตรีมุสลิมนั้นมีความผูกพันตนเองบนพื้นฐานอยู่กับคำสอนทางศาสนา เช่น บทบัญญัติว่าด้วยแต่งกายของสตรีมุสลิมที่ต้องอยู่ภายใต้กรอบของศาสนา คือ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มิดชิด ปกปิดร่างกายตั้งแต่ศีรษะจรดเท้ายกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ เสื้อผ้านั้นจะต้องไม่บาง ไม่คับแคบ ไม่รัดรูป เมื่อสวมใส่แล้วไม่เห็นรูปร่าง

¹ คดมนรรัตน์ บากา และแวอุเซ็ง มะแคเฮะ. อิสลามเบื้องต้น. (วิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ; 2533), หน้า 1.

² เสาวนีย์ จิตต์หมวด. วัฒนธรรมอิสลาม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). (ทางนำ : กรุงเทพฯ ; 2535), หน้า 43.

ทรวดทรงและนีกมโนภาพออกได้ หรือบทบัญญัติว่าด้วย สตรีมุสลิมต้องมีจิตวิญญาณบริสุทธิ์ เพราะหลักอิสลามคือปราศจากความเห็นแก่ตัวและมีความรักในเพื่อนมนุษย์ย่อมปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้พบเห็นและรู้จัก ความดีจะเป็นที่ประจักษ์และบุคคลที่ล้อมรอบเธอก็ได้รับประโยชน์ ไม่ว่าเธอจะทำดีนั้นเพื่อตัวเองหรือเพื่อผู้อื่น เพราะเธอรู้ว่าบุคคลที่นำทางบุคคลอื่นไปในทางที่ดีจะได้รับรางวัลจากการกระทำนั้น ดังเช่นที่พระศาสดากล่าวไว้ว่า "บุคคลใดที่นำผู้อื่นในการทำดีย่อมได้รับรางวัลเช่นเดียวกับที่บุคคลนั้นได้รับ" (อัลฮาคิม) สตรีมุสลิมจะไม่โอ้อวดในการกระทำดีของตนเยี่ยงหญิงขายของพยายามขายสินค้า เพียงเธอผู้เดียวรู้ว่าเธอทำดีก็พอแล้วที่จะได้รับประทานรางวัลจากอัลลอฮ์ ซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่าชื่อเสียงใดๆ โดยวิถีทางเช่นนี้ ความดีของเธอจะแพร่หลายจรจายไปในชุมชน และทุกคนจะมีโอกาสที่จะทำในสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงช่วยให้เขากระทำ มุสลิมที่แท้จริงยอมนำทางบุคคลอื่นให้กระทำดีทันทีที่มีโอกาส และจักได้รับรางวัลอัลลอฮ์เท่าเทียมกับบุคคลที่กระทำความดีนั้น เป็นต้น

สังคมมุสลิมนับเป็นสังคมที่ยอมรับฐานะสตรีในระดับหนึ่งดังบทบัญญัติว่าด้วยบุรุษและสตรีมีส่วนร่วมกันรับผิดชอบในพันธะของการเป็นบ่าวผู้ซื่อสัตย์และแท้จริงของพระองค์อัลลอฮ์ และทั้งบุรุษและสตรีจะได้รับการตอบแทนจากพระองค์ตามพฤติกรรมแห่งตน ทำให้สตรีเพศดำรงอยู่ในฐานะแห่งเกียรติยศและความสูงศักดิ์ในสถานภาพ นอกจากนี้ยังมีบัญญัติระเบียบกฎเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องสตรีเพศเอาไว้หลายประการ โดยมีหน้าที่บางประการจะเอาไว้ให้บุรุษปฏิบัติต่อสตรีเพศ และให้สตรีเพศปฏิบัติต่อบุรุษด้วยเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามแม้ว่าสังคมมุสลิมจะยกย่องฐานะของสตรีเอาไว้ในระดับหนึ่งแต่หากพิจารณาสถานทางสังคมของสตรีไทยมุสลิมแล้ว อาจพอสรุปได้ว่าสตรีไทยมุสลิมนั้นยังคงปฏิบัติตนให้อยู่ภายใต้ของศาสนาที่กำหนดให้ฝ่ายชายเป็นผู้นำและฝ่ายหญิงก็เป็นผู้ตามอย่างเคร่งครัดเนื่องจากสังคมมุสลิมจะให้ความสำคัญกับฝ่ายบุรุษมากกว่าฝ่ายสตรี โดยถือว่าบุรุษเป็นผู้นำครอบครัว เป็นผู้นำทางศาสนาและวิถีชีวิต ทั้งเป็นผู้ที่ติดต่อกับโลกภายนอกซึ่งมีภาระมากกว่า สตรีมุสลิมจึงมีสถานภาพและบทบาทตลอดจนตำแหน่งทางสังคมที่ต่ำกว่ากว่าบุรุษอยู่พอสมควร โดยในที่นี้อาจพิจารณาได้จาก สถานภาพของสตรีในแต่ละช่วงวัยของชีวิต เริ่มตั้งแต่ในฐานะบุตร ในฐานะภรรยา และในฐานะมารดา

1. สถานภาพในฐานะบุตร

กล่าวได้ว่าสถานภาพของสตรีมุสลิมในฐานะบุตรตามหลักของศาสนาอิสลามนั้นรับการยอมรับเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า

“...ผู้ใดก็ตามที่มีลูกสาวเป็นเสมือนเกราะป้องกันตัวเขา (บิดา มารดา) ให้พ้นจากไฟนรกและผู้ใดก็ตามที่มีลูกสาวสองคน พระผู้อภิบาลจะทำให้เขา (บิดา มารดา) เข้าสู่สวรรค์... เมื่ออายุ 7 ขวบ ต้องได้รับคำสั่งสอนจากบิดามารดาให้รู้จักการปฏิบัติตามหลักการอิสลาม...”³

จากคำกล่าวนั้นจะเห็นได้ว่าสถานภาพของสตรีมุสลิมในฐานะบุตรนั้น นอกจากจะได้รับการยกย่องแล้ว ยังจะต้องเรียนรู้เรื่องของศาสนา เช่น การหัดละหมาด การเรียนคัมภีร์อัลกุรอาน เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหลักคำสอนของศาสนานั้นได้มีบทบาทในการหล่อหลอมให้เยาวชนมุสลิมมีวิถีการดำเนินชีวิตภายใต้ศาสนาเพื่อที่จะเติบโตเป็นคนดีดังนั้นสตรีมุสลิมมักได้รับการดูแลและอบรมเป็นอย่างดีจากผู้ปกครองทั้งเป็นผู้วางแผนให้นางประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยการแสวงหาสามีที่ดีและคุณธรรมตามหะดีษความว่า หากมีผู้ที่ท่านพอใจในมารยาทและศาสนาของเขา มาหาท่าน(เพื่อขอแต่งงานลูกสาวท่าน) ท่านจงแต่งงานให้เขาเถิด หากพวกเขาไม่กระทำ ก็จะเกิดความเสียหายบนหน้าแผ่นดิน และความระส่ำระสายอย่างใหญ่หลวง (บันทึกโดยอิบนุมาญะฮ์) ซึ่งกล่าวได้ว่า อิสลามได้ให้ความสำคัญแก่สตรีมิได้ยิ่งหย่อนเหนือกว่าบุรุษแต่อย่างใด เพราะสตรีคือส่วนหนึ่งที่สำคัญของสังคม สตรีเป็นผู้ให้กำเนิดนักวิชาการที่ปราชญ์เปรื่อง ผู้นำที่อาจหาญ และบุคคลสำคัญในสาขาต่างๆ มากมาย และด้วยสองมือของนางนี่เอง ที่จะต้องให้การเลี้ยงดู อบรม เยาวชนในรุ่นต่อไป และจะมาเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต

2.สถานภาพในฐานะภรรยา

จากการที่ศาสนาอิสลามได้กำหนดหลักการให้สามีเป็นผู้นำครอบครัว ให้ความคุ้มครอง และรับผิดชอบในการประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงครอบครัวจึงทำให้น้ำหนักของสตรีมุสลิมในฐานะภรรยาเป็นผู้ตาม คือ การดูแลกิจกรรมต่างๆ ภายในบ้านพร้อมกับอบรมบุตร – ธิดา ให้เป็นคนดีตามหลักการของศาสนาดังคำกล่าวของท่านศาสดาว่า

“...ภรรยาเป็นผู้ดูแลบ้านของสามีของเธอและเธอเป็นผู้รับผิดชอบต่อผู้อยู่ใต้การดูแลของเธอด้วยเช่นกัน ...”⁴

³ คลมนรรัตน์ บากา และแวอุเซ็ง มะแคเฮาะ. รายงานการวิจัยเรื่อง สถานภาพสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ : วิทยาเขตปัตตานี ; 2529) , หน้า 17.

⁴ อับดุลการิม ไชคาน. ระบอบสังคมในอิสลาม. (ส.พิทักษ์การพิมพ์ : กรุงเทพฯ ๑ ; 2525), หน้า 9.

นอกจากนั้นแล้วถ้าไม่กิจธุระจำเป็นใดๆ สตรีมุสลิมก็ไม่ควรออกไปนอกบ้าน อันส่งผลให้สตรีมุสลิมไม่นิยมออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน

“... ผู้ชายนั้นเป็นผู้ปกครอง (เหนือ) หญิง ดังนั้นการประกอบอาชีพมิใช่หน้าที่หลักของสตรีมุสลิม แต่ในกรณีที่มีความจำเป็นในด้านการครองชีพ อิสลามไม่คัดค้านการประกอบอาชีพของนาง ...”⁵

ซึ่งจากคำสอนของศาสนาดังนี้จึงทำให้ดูเหมือนว่าสตรีมุสลิมในฐานะภรรยาถูกจำกัดบทบาทตลอดจนสิทธิเสรีภาพ แต่หากพิจารณาต่อไปแล้วจะเห็นว่าสถานภาพของสตรีมุสลิมในฐานะภรณยานั้น ก็ได้รับการยกย่องจากศาสนาด้วยเช่นกัน เพราะจากโองการที่ท่านศาสดาได้กล่าวไว้ว่า สตรีเป็นผู้ให้บุรุษมีความสุข สตรีต้องเป็นเพื่อนที่ดีต่อสามี ให้กำลังใจแก่สามี ให้คำแนะนำในบางโอกาสและเป็นที่ปรึกษาของสามีได้อีกด้วยเพราะสตรี คือ อารมณ์ของสามีและสามีก็เป็นอารมณ์ของภรรยา⁶ สตรีในฐานะภรรยาจึงต้องมีภาระหน้าที่ในการปรนนิบัติ และเชื่อฟังสามีเสมอ ซึ่งคำสอนของอิสลามจะเน้นหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก

3.สถานภาพในฐานะมารดา

สตรีมุสลิมเมื่ออยู่ในฐานะมารดาแล้วนั้น ก็ยังคงต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนตามคำสอนของศาสนาด้วยเช่นกัน ดังนั้นหน้าที่ของมารดาตามคำสอนของศาสนาก็คือการดูแลเอาใจใส่บุตรให้ความยุติธรรมแก่บุตร อบรมสั่งสอนบุตรและให้นมจนอายุ 2 ขวบ และเมื่อบุตรเติบโตขึ้นจนอายุ 7 ขวบ ต้องอบรมให้บุตรดำเนินชีวิตตามหลักของศาสนาด้วยเช่นกัน เช่น หักให้บุตรละหมาด สอนอัลกุรอาน เป็นต้น เพื่อที่บุตรนั้นจะได้เติบโตเป็นมุสลิมหรือมุสลิมที่ดีของสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า อิสลามคืออนุบาลแห่งแรกของลูก เป็นผู้สร้างและดูแลอนุชนผู้ศรัทธา เป็นผู้จัดระเบียบในบ้านที่สำคัญอิสลามถือว่าสวรรค์อยู่ใต้ฝ่าเท้าของมารดา

จากสถานภาพของสตรีมุสลิมดังที่กล่าวมานั้นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมที่ต้องอนุรักษ์ไว้ ซึ่งรวมถึงสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยด้วยเช่นกัน ที่มีการสืบสานปฏิบัติตามจารีตคำสอนมาอย่างเคร่งครัด แต่อย่างไรก็ตามสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้นั้นจะมีบทบาทสำคัญในกิจการอื่นๆ นอกบ้าน โดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น เป็นผู้ประกอบการเล็กๆด้วยการขายของในตลาด ทำงานในโรงงาน จึงทำให้เป็นกิจกรรมที่ต่างจากสตรีมุสลิมในสังคมอื่น ที่มักจะจำกัดบทบาทของตนอยู่เพียงในบ้าน เช่น ใน

⁵ มัรวาน สะมะอูน. อัลกุรอาน ฉบับแปลไทย. (ส.วงศ์เส็งยมการพิมพ์ : กรุงเทพฯ; 2524), หน้า 49.

⁶ คลมนรจนี บากา. อังแล้ว. หน้า16.

สังคมตะวันออกกลาง เป็นต้น และกิจกรรมของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนดังกล่าวนี้ ก็ไม่ได้เป็นการฝ่าฝืนหรือกระทำผิดหลักคำสอนของศาสนาแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของท่านศาสนาว่า

“ผู้ชายนั้นเป็นผู้ปกครอง (เหนือ) ผู้หญิง ดังนั้นการประกอบอาชีพ มิใช่หน้าที่หลักของสตรีมุสลิม แต่ในกรณีที่มีความจำเป็นในด้าน การครองชีพ อิสลาม ไม่คัดค้านการประกอบอาชีพของนาง トラบใดที่นางยังสามารถ ทำหน้าที่ของแม่ศรีเรือนได้ไม่บกพร่อง ในหน้าที่การปฏิบัติต่อสามี เลี้ยงดูบุตร”⁷

กล่าวโดยรวมแล้วสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถือได้ว่ามีวิถีชีวิตที่อยู่ในจารีต ประเพณีหรือกฎศีลธรรมอย่างเคร่งครัด ทั้งได้รับการปลูกฝังว่า การเก็บพวกสตรีไว้ในบ้านนั้นจะทำให้พวกเธอมีความบริสุทธิ์และจะเป็นแม่ เป็นภรรยาและเป็นลูกที่ดีได้ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องไป ศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง เพราะจะทำให้เป็นเป้าหมายทางสายตาของบุรุษที่พบเห็นได้ สตรีมุสลิม ส่วนใหญ่จึงไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้น ทั้งเป็นจารีตประเพณีที่ยอมรับกันและ ยึดถือกันมาโดยตลอด ค่านิยมนี้นับว่าเป็นการปิดกั้นต่อการศึกษาของสตรีมุสลิมโดยสิ้นเชิง จนกระทั่งเมื่อภาครัฐขยายโอกาสทางการศึกษาและปลูกฝังมโนทัศน์ใหม่ จึงทำให้สตรีเริ่มแสวงหา ความรู้ในระดับสูงขึ้นจนก่อให้เกิดผลตามาก็คือสตรีหลายสามารถนำความรู้ไปแสวงหาโอกาสในชีวิต ด้วยการไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ทั้งเป็นการช่วยเหลือครอบครัวทางเศรษฐกิจ และสร้าง สถานภาพทางสังคมให้กับตนเองในที่สุด

การศึกษาของสตรีไทยมุสลิม

ศาสนาอิสลามถือว่า การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ศาสนาจึงส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาว มุสลิมมีการศึกษาที่ดี ด้วยการส่งเสริมการศึกษาทุกๆด้าน ไม่ว่าจะทางโลกหรือทางธรรม โดยเฉพาะการเรียนทางธรรมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อชาวไทยมุสลิมตามหลักการอิสลาม มุสลิมทุกคนต้องรู้หลักการเบื้องต้นหรือที่มาของศาสนา ก่อน ศาสนาอิสลามส่งเสริมและเน้นในเรื่องหน้าที่

⁷ ศิริรัตน์ ธานีรณานนท์ และคณะ. “เอกลักษณ์ของสังคมไทยมุสลิม”, ในรายงานการประชุมวิชาการ ประจำปี 2538 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการศึกษาภาคใต้ตอนล่าง. (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย : กรุงเทพฯ ; 2538), หน้า 10 – 17.

สืบทอดศาสนาไว้เป็นพิเศษ ดังนั้นเครื่องมือที่จะต้องใช้ในการสืบทอดศาสนาก็คือ การศึกษานั่นเอง⁸

ตามหลักการของอิสลามถือว่า เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่ตนไม่รู้ และเผยแพร่คำสอนหรือความรู้นั้นไปสู่ผู้อื่นด้วย ซึ่งการที่ศาสนาอิสลาม ไม่ได้ห้ามชาวมุสลิมศึกษาหาความรู้ หากแต่สนับสนุนให้เล่าเรียนอย่างเต็มที่เพราะถือว่าการศึกษเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง แนวคิดทางศาสนาจึงเท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษาแทบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านทางโลกหรือทางธรรม ดังปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอาน ที่แสดงให้เห็นถึงการที่พระเจ้าทรงประทานโองการเกี่ยวกับการศึกษาไว้หลายตอน เช่น “... โอ้พระเจ้าผู้อภิบาลของฉัน ได้ทรงโปรดเพิ่มพูนความรู้แก่ฉัน...”⁹ ในขณะที่ ท่านศาสดามุฮัมมัด (ช.ล.) ก็กล่าวไว้ว่า “การแสวงหาความรู้เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคน” (ทั้งบุรุษและสตรี) และ “จงแสวงหาความรู้ตั้งแต่เปลจนกระทั่งหลุมศพ” นอกจากนี้หากพิจารณาจากหลักกฎหมายอิสลาม (ชาริอะฮ์) ก็ยังพบว่า มีบทบัญญัติไว้ว่า “การแสวงหาความรู้เป็นสิ่งบังคับสำหรับสตรีเช่นเดียวกับบุรุษ” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวจึงนับเป็นการเปิดโอกาสให้สตรีมุสลิมทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง อีกทั้งเป็นรากเหง้าของแนวคิดที่จะศึกษาต่อในระบบโรงเรียนสามัญในเวลาต่อมา

สำหรับการเล่าเรียนนั้น ศาสนาอิสลามจะถือว่าการเรียนทางธรรมจะเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อชาวมุสลิมอันรวมไปถึงต่อสตรีมุสลิมด้วยเช่นกัน โดยสตรีมุสลิมทุกคนจะต้องรู้หลักการเบื้องต้นหรือที่มาของศาสนาก่อนทั้งนี้เพื่อการเป็นมุสลิมที่ดี หลักการเบื้องต้นของอิสลามยังจะเป็นการปูพื้นฐานทางระบบความคิดเพื่อก่อเกิดปัญหา การตัดสินใจในเรื่องของทางโลกมากขึ้น ซึ่งการที่จะเรียนรู้ที่มาของศาสนานั้นจึงต้องผ่านรูปแบบของการศึกษา เพื่อให้การศึกษายเป็นเครื่องมือที่จะใช้ในการสืบทอดศาสนานั่นเอง¹⁰

ในการศึกษาของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นก็ยึดหลักเดียวกันที่จะต้องมีความรู้ได้รับการศึกษาทางธรรมก่อน ดังนั้นการศึกษาของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงอยู่บนพื้นฐานแนวคิดดังกล่าว คือ การเรียนรู้หลักการเบื้องต้นของอิสลามแบบไม่เป็นระบบ (จากภายในครอบครัว) และการเรียนรู้หลักการเบื้องต้นของอิสลามอย่างเป็นระบบ (จากโรงเรียน)ควบคู่กับวิชาสามัญ (ทางโลก) กล่าวคือ

⁸จริญ มะลูลีม และคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีศึกษาชาวไทยมุสลิม. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ ; 2529), หน้า 59.

⁹เสาวนีย์ จิตต์หมวก. อ่างแล้ว. หน้า 171.

¹⁰จริญ มะลูลีม และคณะ. อ่างแล้ว. หน้า 60.

การเรียนรู้แบบไม่เป็นระบบ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนภายในครอบครัวโดยบิดา – มารดา หรือรวมถึงเพื่อนบ้านกล่าวคือ เมื่อเริ่มเจริญวัยผู้เป็นบิดา – มารดา ก็จะพูดคุยกับลูกด้วยภาษามลายูพื้นบ้าน (ภาษายาวี) ด้วยวิธีนี้จึงทำให้ทั้งบิดาและมารดามีสถานภาพเป็นครูคนแรกของบุตร ซึ่งการอบรมสั่งสอนนั้นก็มุ่งให้บุตรมีความรู้พื้นฐานทางศาสนา เช่น หลักศรัทธาเบื้องต้น การละหมาดประจำวัน การถือศีลอด เป็นต้น

ส่วนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ได้แก่ การเรียนการสอนในโรงเรียน กล่าวคือเมื่ออายุประมาณ 6 – 7 ขวบ บิดา - มารดาก็จะส่งบุตรให้เข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษาไปพร้อมกับ การศึกษาศาสนาอิสลามใน โรงเรียนคาดีกาในวันเสาร์ – อาทิตย์ และเมื่อเด็กจบการศึกษาประถม 6 แล้ว ผู้ปกครองส่วนใหญ่นิยมที่จะส่งบุตรหลานให้เข้ารับการศึกษาระดับชั้นมัธยมในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การเรียนในโรงเรียนคาดีกา คำว่า “คาดีกา” เป็นภาษามลายูที่มีพื้นฐานจากระบบการเลี้ยงดูเด็กเล็กในประเทศมาเลเซีย ที่เขียนว่า “Taman Didkan Kanak Kanak – Tadiki”

TA	มาจากคำว่า	TAMAN	แปลว่า สวน
DI	มาจากคำว่า	DIDIKAN	แปลว่า เลี้ยงดู / ดูแล
KI	มาจากคำว่า	KANAK KANAK	แปลว่า เด็กเล็ก ๆ

โรงเรียนคาดีกาจึงหมายถึง สถานที่อบรมเด็กเล็กทั้งชายและหญิงที่สอนเฉพาะวิชาทางศาสนา หนังสือเรียนส่วนใหญ่เป็นภาษามลายู ยกเว้นวิชาภาษาอาหรับก็จะใช้หนังสือภาษาอาหรับ ผู้สอนในโรงเรียนเรียกว่า “เจ๊ะฉู” โดยในการจัดการเรียนการสอนก็มีหลากหลายเวลาเพื่อความเหมาะสมเพราะเด็กนั้นจะต้องเข้ารับการศึกษากลับคั้งบในเวลาราชการ (ประถม) ทำให้การเรียนการสอนแบ่งได้หลายเวลา คือ เวลาเช้าประมาณ 06.00 – 07.00 น. หรือเวลาเย็นเมื่อเด็ก ๆ กลับจากโรงเรียนคือประมาณ 17.00 – 18.00 น. หรืออาจจะทำการเรียนการสอนในช่วงค่ำคือประมาณ 19.00 – 20.30 น. แต่เวลาเรียนที่ผู้ปกครองนิยมให้บุตรเรียนกันมากที่สุด คือ วันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ ส่วนเนื้อหาที่เรียนนั้นก็มุ่งให้เด็ก ๆ มีความรู้ และเข้าใจในศาสนาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1.1 กลุ่มวิชาจริยธรรม จะเป็นกลุ่มวิชาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น การอธิบายความหมายของอัลกรุอัน พระวจนะของศาสดา เป็นต้น

1.2 กลุ่มวิชาอากาบียัตติ จะเป็นกลุ่มวิชาเกี่ยวข้องกับวรรณกรรม เช่น ไวยากรณ์ภาษาอาหรับ การออกเสียงภาษาอาหรับ เป็นต้น

1.3 กลุ่มวิชาเตาฮีด จะมีเนื้อหาในเรื่องของการรู้จักพระเจ้า หลักการศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา เป็นต้น

1.4 กลุ่มวิชาอัลคลาด เป็นกลุ่มวิชาที่ประกอบด้วยเนื้อหาของคุณธรรม จริยธรรม การอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นต้น

เด็กๆ ที่เข้ารับการศึกษานี้จะมีระบบการแบ่งชั้นเช่นเดียวกันกับการศึกษาในระบบโรงเรียนทั่วไป คือ

ชั้นปีที่ 1	อนุบาลปีที่ 1	เรียกว่า ตะฮฺดีรี 1
ชั้นปีที่ 2	อนุบาลปีที่ 2	เรียกว่า ตะฮฺดีรี 2
ชั้นปีที่ 3	อนุบาลปีที่ 3	เรียกว่า อิบตีลาฮฺปีที่ 1
ชั้นปีที่ 4	อนุบาลปีที่ 4	เรียกว่า อิบตีลาฮฺปีที่ 2
ชั้นปีที่ 5	อนุบาลปีที่ 5	เรียกว่า อิบตีลาฮฺปีที่ 3
ชั้นปีที่ 6	อนุบาลปีที่ 6	เรียกว่า อิบตีลาฮฺปีที่ 4

เมื่อพิจารณาจากระบบการศึกษาโรงเรียนตาดีกา กล่าวได้ว่า การเรียนในโรงเรียนตาดีกามีสถานภาพเสมือนเป็น “เรียนพิเศษ” แต่การเรียนพิเศษนี้เป็นการเรียนศาสนา เพราะสังคมมุสลิมมองว่าการศึกษามีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการศึกษาทางศาสนาที่จะเป็นหนทางไปสู่ความสงบแห่งชีวิต โรงเรียนตาดีกาจึงเป็นแหล่งเรียนรู้พื้นฐานของเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 6 – 12 ปี ที่ผู้ปกครองมีความประสงค์ให้บุตรเรียนรู้ภาษามลายูและให้บุตรสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องตามหลักของศาสนา

2. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม การเล่าเรียนของเยาวชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาชั้น ส่วนใหญ่แล้วจะนิยมศึกษากันในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เปิดสอนทั้งทางด้านศาสนาอิสลามและวิชาสามัญควบคู่กันไป ซึ่งสตรีมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ได้เข้ารับการศึกษาระบบนี้เช่นกัน

สำหรับ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยสถานภาพดั้งเดิมนั้นยังไม่ใช่โรงเรียนที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ หากสถานภาพดั้งเดิมนั้นส่วนใหญ่จะพัฒนามาจาก “ปอเนาะ” ซึ่งเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “ปอนเดาะ” (Pondok) หมายถึง กระท่อม อันเป็นสถานที่ที่ใช้ศึกษาหรือเป็นสำนักศึกษาวิชาศาสนาอิสลาม¹¹

สถานที่ของปอเนาะก็จะมีผู้รับทำหน้าที่ในการสอนที่เรียกว่า “โตะครู” ผู้ที่มีความประสงค์จะเข้ามารับการศึกษาหรือถ่ายทอดความรู้จาก โตะครูก็จะมาปลุกกระท่อมเล็กๆ เรียงรายอยู่รอบบ้าน

¹¹ อรรถพร เนียมคง. นโยบายการศึกษาของรัฐบาลต่อชาวไทยเชื้อสายมลายูในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2500 – 2516). (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร; พ.ศ. 2538), หน้า 10.

โต๊ะครู ผู้เรียนจะต้องนำเสื้อผ้าและอาหารมาบริโภคเอง ส่วนการรับนักเรียนนั้นก็ไม่มีกฎในเรื่องของอายุ แต่จะเป็นไปตามความสมัครใจว่าจะเรียนช่วงใด นักเรียนจะเรียนกันโดยไม่เสียค่าเล่าเรียนให้กับโต๊ะครูแต่อย่างใด แต่โต๊ะครูจะมีรายได้มาจากการบริจาคของประชาชนตามความเชื่อทางศาสนาที่เรียกว่า “ซากาต” (Zakat) วิชาที่ศึกษานั้นจะเป็นวิชาที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม จะทำการสอนด้วยภาษาอาหรับและภาษามลายู เช่น ความศรัทธา จริยธรรม ประวัติศาสตร์ ตลอดจนสอนอัลกุรอาน รูปแบบการสอนก็ขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถของโต๊ะครู เพราะหลักสูตรการสอนแต่ละปอเนาะนั้นไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับความรู้ดั้งเดิมของโต๊ะครูเอง การเรียนในปอเนาะก็ไม่มีระยะเวลาเรียนที่กำหนดไว้แน่นอน ไม่มีการทดสอบ ปอเนาะจึงเปรียบเสมือนเป็นสถานที่ที่นมัสการต่อพระเจ้า จึงถือว่าปอเนาะเป็นสถานบันที่มีความสำคัญสถานบันหนึ่งในสังคมอิสลาม เพราะเป็นสถานบันที่ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

เมื่อพิจารณารูปแบบการศึกษาในปอเนาะนั้น จะเห็นได้ว่ายังไม่เป็นระบบแต่อย่างใด แต่ทางผู้ปกครองก็จะมีควมยินยอมให้บุตรหลานของตนเข้าเรียนในปอเนาะ เพราะปอเนาะใช้ภาษามลายูและภาษาวิในการเรียนการสอน อันเป็นหนทางหนึ่งซึ่งแสดงตนเองว่ามีศรัทธาในพระเจ้า แต่ผู้ปกครองจะไม่ยินยอมส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนของทางราชการไทย เพราะโรงเรียนของรัฐบาลส่วนใหญ่จะเอาวัดเป็นสถานที่ในการศึกษา ส่วนผู้สอนก็จะให้พระหรือผู้ที่เคยบวชเป็นพระมาทำหน้าที่ในการสอน จึงเป็นที่ไม่ไว้วางใจของผู้ปกครองที่จะส่งบุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนอย่างเป็นทางการ แต่ปอเนาะก็ยังไม่ใช่สถานที่ทางการศึกษาที่จะเอื้ออำนวยให้สตรีไทยมุสลิมได้เข้ารับการศึกษ เพราะมีข้อจำกัดบางประการในการศึกษา โดยเฉพาะเรื่องที่อยู่อาศัยที่ผู้เรียนจะต้องมาปลูกและอาศัยกระท่อมในโรงเรียนพร้อมๆ กับการศึกษาที่ต้องใช้เวลานาน จึงทำให้สตรีไทยมุสลิมส่วนใหญ่ขาดโอกาสในการศึกษา

แต่อย่างไรก็ตามด้วยเหตุผลทางการเมืองและความมั่นคงของชาติจึงทำให้ทางรัฐบาลไทยมีความประสงค์จะปรับเปลี่ยนปอเนาะให้เป็นโรงเรียนที่ทำการสอนอย่างเป็นทางการและให้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้นจึงมีการปรับเปลี่ยนปอเนาะให้เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพร้อมกับจัดวางหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการให้มีหลักสูตรทางด้านศาสนาควบคู่ไปกับเนื้อหาวิชาสามัญและวิชาชีพที่ต้องใช้ภาษาไทยในการเรียน ในระยะแรกของการจัดตั้งแม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง เช่น ปัญหาครูผู้สอน เป็นต้น¹² แต่สุดท้ายแล้วปอเนาะก็เปลี่ยนสถานภาพจากการเรียนทางธรรมอย่างเดียวไปสู่การเรียนทางโลกควบคู่ไปกับทางธรรม การปรับเปลี่ยนเช่นนี้ได้ส่งผลให้เยาวชนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคได้ที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์ 8 ถึง 15 ปี ได้เข้า

¹² อ่านรายละเอียดในอรรถพ เนียมคง. อ้างแล้ว.

เรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและจบชั้นประถมศึกษาได้ตามพระราชบัญญัติ
 ประถมศึกษาในปี พ.ศ. 2483¹³ และทำยุคลโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลายแห่งได้ขยาย
 การเรียนการสอนไปถึงชั้นมัธยมปลาย เช่น โรงเรียนศาสนูปถัมภ์ จังหวัดปัตตานี โรงเรียนธรรม
 วิทยา จังหวัดยะลา เป็นต้น

พัฒนาการของการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบในรูปแบบของโรงเรียนเอกชนสอน
 ศาสนาอิสลามดังกล่าวถือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาของสตรี กล่าวคือ
 นอกจากเป็นการเปิดโอกาสให้สตรีไทยมุสลิมได้รับการศึกษามากขึ้นแล้วก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการ
 เล่าเรียนวิชาชีพสำหรับสตรีมุสลิม เพราะแต่เดิมการเรียนการศึกษาของสตรีไทยมุสลิมในโรงเรียน
 เอกชนสอนศาสนาอิสลามนี้ก็ยังคงมีการปฏิบัติตนในเรื่องของการสมาคมระหว่างเพศ กล่าวคือจะมี
 การแยกกันเรียนระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ไม่พบปะกันเพื่อความปลอดภัยของสตรีเอง
 ดังนั้นเมื่อทางรัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่แล้วจึงนับเป็นการเปิดโอกาสให้สตรีไทยมุสลิม
 ได้เข้าเรียนในโรงเรียนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของ นางดุริยะห์ รักไทยทอง อายุ 46 ปี
 ครูสอนหนังสือในโรงเรียนศาสนูปถัมภ์ จังหวัดปัตตานี ว่า

“... จากการศึกษาได้ปรับปรุงหลักสูตรใหม่
 โดยได้เพิ่มหลักสูตรสามัญและวิชาชีพแล้ว
 ทำให้สตรีถูกส่งเข้ามาเรียนมากขึ้น...
 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรที่ให้เลือก
 เรียนได้ตามความเหมาะสมและความ
 ถนัดของแต่ละเพศด้วยทำให้สตรีมุสลิม
 ต้องการที่จะเข้าเรียนมากยิ่งขึ้นหลักสูตร
 อาชีพเหล่านี้มีความสอดคล้องกับผู้หญิง
 ประกอบกับพ่อแม่ให้การสนับสนุนใน
 การเรียนมากยิ่งขึ้นด้วย ...”¹⁴

¹³ อรรถพร เนียมคง. อ้างแล้ว. หน้า 19.

¹⁴ นางดุริยะห์ รักไทยทอง. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. 2550. 8 มิถุนายน.

กล่าวได้ว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในท้องถิ่นนั้นมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าตามลำดับ คือนอกจากจะมีความตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นที่ยังคงต้องการคงไว้ซึ่ง “ปอเนาะ” แล้ว ยังสามารถตอบสนองต่อการศึกษาของสตรีไทยมุสลิมได้อย่างสอดคล้องกันดังที่ นาย ชะโก๊บ กาทมะ อายุ 56 ปี ซึ่งเป็นโต๊ะอิหม่ามประจำหมู่บ้านในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ได้กล่าวไว้ว่า

“...ในครอบครัวของเรามีลูกสาวทั้งหมด 4 คน การที่ตนเองได้สนับสนุนให้ลูกสาวเรียนต่อในระดับสูงๆนั้น เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี ควรกระทำ แต่ก็ให้อยู่ในกรอบของศาสนาอิสลาม ไม่ใช่ว่าได้ศึกษาสายสามัญสูงๆแล้วจะลืมในเรื่องของศาสนา ความเป็นมุสลิมที่ดี การเรียนสายสามัญนั้นไม่บาป เพราะศาสนาส่งเสริมให้เรียนทั้งทางศาสนาและทางสามัญ ดังนั้นเมื่อลูกๆมีความรู้ทางด้านศาสนาและสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้องแล้วก็จำเป็นที่จะต้องส่งให้ลูกๆได้ศึกษาวิชาชีพ...”¹⁵

ความก้าวหน้าทางการศึกษาของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ยังมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากการขยายตัวและเกิดขึ้นของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เปิดสอนเฉพาะเพศหญิงหลายแห่ง เช่น โรงเรียนมัคเราะฮ์อัดดีนียะห์ลิลยานาด (ซึ่งแปลว่าโรงเรียนสอนศาสนาเพื่อสตรีมุสลิม) ที่ก่อตั้งใน พ.ศ. 2504 โดยมีนางหะยีเอเสาะ เจ๊ะอุเซ็ง เป็นเจ้าของ¹⁶ เวลาสอนจะแบ่งเป็นสามภาคคือ ภาคเช้า ภาคบ่าย และภาคค่ำ ในระยะเริ่มแรกมีนักเรียนหญิงประมาณ 40 คนคน และต่อมาก็เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ต่อมาในพ.ศ. 2514 เจ้าของได้ปรับปรุงให้โรงเรียนมีมาตรฐานมากกว่าเดิม และได้ทำหนังสือขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนต่อกอง

¹⁵ นายชะโก๊บ กาทมะ . เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, 2550 :10 กันยายน .

¹⁶ ศิริรัตน์ ธานีธมานนท์ และคณะ. “เอกลักษณ์ของสังคมไทยมุสลิมและโอกาส”, รายงานการประชุมวิชาการประจำปี 2538 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย ชาวไทยมุสลิมและการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาภาคใต้ตอนล่าง. วันที่ 9 – 10 ธันวาคม 2538 โรงแรมแอมบาสเตอร์ซีทีจ่อมเทียบจังหวัดชลบุรี (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย : กรุงเทพฯ ; 2538), หน้า 35.

ทะเบียน โรงเรียนราษฎร์ จัดตั้งเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและได้ทำการเปิดสอนภาควิชาศาสนา ชั้นอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะห์) ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตตาวัดซีเตาะห์) และภาควิชาสามัญ ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นปีที่ 3 และหลักสูตร 3 ปี ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายชั้นปีที่ 4 แผนการเรียนศิลป์-ภาษาหลักสูตร 3 ปี เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าหลังจากที่ทางรัฐบาลได้ปรับปรุงหลักสูตรแบบสมัยใหม่แล้วมีผลทำให้สตรีมุสลิมสนใจเข้าเรียนมากยิ่งขึ้นเพราะมีหลักสูตรเฉพาะเจาะจง คือ หลักสูตรวิชาชีพ ที่สตรีสามารถเลือกเรียนได้และควบคู่กับวิชาสามัญอันเป็นแนวทางการศึกษาที่เหมาะสมเพราะจะทำให้บรรดาสตรีมีโอกาสแสวงหาความก้าวหน้าจากระบบการศึกษาของสังคมไทย

อย่างไรก็ตามเมื่อการศึกษาแบบสามัญได้ขยายตัวมากขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกระทรวงศึกษาธิการเองก็ได้พยายามปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น อีกทั้งมีการเปิดสอนศาสนาอิสลามใน โรงเรียนของรัฐบาล พร้อมกับสนับสนุนให้ชาวไทยมุสลิมได้เข้าศึกษาระดับอาชีวศึกษาและระดับอุดมศึกษามากขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวจึงเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้สตรีมุสลิมเข้าเรียนในระบบมากขึ้นตามลำดับด้วยเช่นกัน จนกระทั่งเมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว สตรีมุสลิมนิยมศึกษาต่อทางด้านอาชีวศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะด้วยเงื่อนไขของสภาพครอบครัวในสังคมอิสลามที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวค่อนข้างมาก ผู้หญิงซึ่งเป็นแม่บ้านจำต้องหารายได้เสริมเพื่อนำมาใช้จ่ายในครอบครัวอีกทางหนึ่ง ดังนั้นเมื่อสตรีมุสลิมเมื่อจบการศึกษาจาก โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแล้วจึงมุ่งที่จะศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปยังสายอาชีพเป็นหลัก ในขณะที่สตรีมุสลิมบางส่วนก็มุ่งหวังที่จะศึกษาต่อในสายสามัญ และมีบางกลุ่มก็มุ่งศึกษาทางศาสนาอิสลามให้สูงขึ้นโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากต้องการที่จะเป็นครูที่สอนศาสนาอิสลามใน โรงเรียนราษฎร์¹⁷ แต่สตรีกลุ่มนี้ก็มีไม่มากนัก เพราะส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มที่มีสถานภาพสูงในสังคมดังที่นาย ยูโซบ คารากัย อาจารย์สอนโรงเรียนประสานวิทยา จังหวัดปัตตานี ได้กล่าวไว้ว่า

“...สตรีมุสลิมที่เรียนต่อในด้านอิสลามศึกษาในขั้นสูงนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นลูกสาวของ โต๊ะครูที่สอนศาสนาใน ปอเนาะหรือ โต๊ะอิหม่ามซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาใน หมู่บ้าน...”¹⁸

¹⁷ ปรีดา ประพาศชอบ.อิสลามกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.(รายงานการประชุมสัมมนาเพื่อจัดตั้งศูนย์อิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี ; 27-29 พฤษภาคม 2526) ,หน้า 298.

¹⁸ นายยูโซบ คารากัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ . 2550 : 9 กันยายน

นอกจากนี้ก็มีชาวไทยมุสลิมบางกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นครอบครัวที่มีศรัทธาทางสังคม และเศรษฐกิจสูงก็นิยมส่งลูกสาวเรียนต่อในสายสามัญ เพราะมีความคาดหวังไว้ว่าลูกสาวจะได้ ประกอบอาชีพที่ดี มีสถานภาพสูงในสังคม ในขณะที่นักเรียนสตรีมุสลิมที่นิยมเรียนสายนี้ต่างเห็นว่าการเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปหรือในระดับอุดมศึกษาจะเป็นช่องทางสำคัญในการประกอบอาชีพ ทั้งเป็นการยกฐานะและปรับเปลี่ยนบทบาทของคนในสังคมสมัยใหม่ ค่านิยมนี้ได้สะท้อนจากทัศนะของนางโสธยา สือรี อายุ 50 ปี ครูสอนวิชาคณิตศาสตร์โรงเรียนประสานวิทยา อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ตลอดระยะเวลาที่เรียนมาตั้งแต่ระดับประถม – อุดมศึกษา นั้น มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันมาก ในช่วงประถม - มัธยมตอนปลายก็จบการศึกษามาจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และสอบเข้ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยช่วงนี้เป็นช่วงที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของฉันอย่างมาก..... ดิฉันคิดว่าการเรียนในระดับสูงนี้เป็นการเรียนที่เสมอภาคและเป็นการแสดงให้เห็นว่าการศึกษาเป็นเรื่องที่ดี เป็นการเปิดโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น เป็นอิสระมากขึ้นมีความเป็นตัวของตัวเอง และก็สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับผู้ชายมากขึ้น แต่ก็ต้องใช้ชีวิตให้อยู่ในกรอบของศาสนาอิสลามที่วางไว้...”¹⁹

เช่นเดียวกับนางอามีหะ กาหมะ อายุ 51 ปี ซึ่งเป็นครูสอนวิชาฟิสิกส์ ในโรงเรียนพัฒนาอิสลามและได้จบการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ให้ความเห็นไม่ต่างกันว่า

“...การที่ได้ศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้นเป็นการปรับเปลี่ยนชีวิตและบทบาทจากอดีตมาก ได้แสดงบทบาทในทางสังคมที่กว้างมากขึ้น และเป็นการแสดงให้เห็นว่าสตรีมุสลิมก็มีความสามารถในการศึกษาท่าเทียบเท่ากับเพศชาย ซึ่งการศึกษานั้นนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ โดยการศึกษาจะช่วยสนับสนุนการ

¹⁹ นางโสธยา สือรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, 2550 : 10 ตุลาคม.

เปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมี
ความเชื่อมั่นในสติปัญญาและความสามารถในตัวเองมากขึ้น
ตลอดจนการวางตัวในสังคมก็ต้องคำนึงถึงความเป็นมุสลิมที่
ดีด้วย...²⁰

ในขณะที่นางอานีซะห์ มะແທละ อายุ 45 ปี ซึ่งจบการศึกษามาจากวิทยาลัยมหาวิทยาลัย
ราชภัฏยะลา และเป็นครูสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ จังหวัดยะลา ได้กล่าวไว้
ในทำนองเดียวกันว่า

“...วิถีชีวิตในการเรียนระดับสูงนั้น ทำให้ดิฉันได้สามารถ
แสดงบทบาทให้สังคมเห็นว่าดิฉันสามารถเป็นผู้นำที่เท่า
เทียมกับผู้ชายได้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ เหมือนกับ
ผู้ชาย ซึ่งจากบทบาทต่างๆเหล่านี้ทำให้ได้เปิดโลกทัศน์สู่
สังคมที่กว้างขึ้น และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่
หลากหลายวัฒนธรรมมากขึ้น...”²¹

ในเวลาต่อมา ค่านิยมในการส่งลูกสาวเรียนในระดับอุดมศึกษาก็นับได้ว่ามีอิทธิพลมาก
ขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยชาวไทยมุสลิมบางกลุ่มที่ได้ส่งลูกสาวเรียนต่อทั้งในโรงเรียน
สอนศาสนาและในโรงเรียนสายสามัญ ต่างคาดหวังให้ลูกสาวได้เรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปและ
ประกอบอาชีพที่ดีมีเกียรติ มีสถานภาพสูงในสังคม และอาชีพหนึ่งที่ได้รับคามนิยมอย่างสูงในยุค
นั้นก็คืออาชีพนางพยาบาล การเรียนต่อในวิทยาลัยพยาบาลจึงเป็นสิ่งที่ใฝ่ฝันของพ่อแม่ดั้งสะท้อน
จากคำบอกเล่าของนางคือรอนิง สาแม อายุ 54 ปี ซึ่งเป็นสตรีมุสลิมที่มีแนวคิดที่ค่อนข้างทันสมัยว่า

“...การที่ได้ส่งให้ลูกสาวเรียนในระดับสูงๆนั้นเพราะเห็นว่า
การศึกษาช่วยทำให้ลูกสาวมีบทบาทและหน้าที่ทางสังคมที่ดี
ขึ้นและก็เห็นว่าลูกสาวก็สามารถเรียนได้และมีความตั้งใจ จึง
อยากให้ลูกสาวได้มีการศึกษาที่ดี และได้ประกอบอาชีพที่ดีๆ
ซึ่งไม่อยากจะให้ลูกต้องมาประกอบอาชีพเหมือนตนเอง คือ

²⁰ นางซามีหะ กาหมะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, 2550 : 12 กันยายน.

²¹ นางอานีซะห์ มะແທละ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, 2550 ; 1 พฤศจิกายน

เกษตรกรรม ดังนั้นการที่จะสามารถประกอบอาชีพที่ดีๆ ได้ ก็
ต้องเรียนต่อสายสามัญในระดับสูงๆ ซึ่งลูกสาวได้เรียนใน
วิทยาลัยพยาบาลราชชนนี จังหวัดสงขลา และตอนนี้ก็ได้เป็น
พยาบาลอยู่ที่โรงพยาบาลนราธิวาส ด้วย...”²²

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นได้มีส่วน
ผลักดันให้สตรีไทยมุสลิมได้มีโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้น ตลอดจนมีโอกาสดูแล
ความก้าวหน้าในอาชีพที่เหมาะสมได้ต่อไป โดยเฉพาะอาชีพพยาบาลซึ่งเป็นอาชีพที่ทั้งผู้ปกครอง
และตัวสตรีเองต่างก็มีความคาดหวังในการประกอบอาชีพนี้ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

---

²² นางค็อรอนิง สาแม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, 2550 : 13 ธันวาคม.